

PROJEKAT TURISTIČKO-STAMBENOG KOMPLEKSA NA TREBEVIĆU**PROJECT OF TOURIST-RESIDENTIAL COMPLEX ON TREBEVIĆ**Aleksandra Rakić, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad***Oblast – ARHITEKTURA I URBANIZAM**

Kratak sadržaj – *Projekat turističko-stambenog kompleksa na Trebeviću obuhvata različite aspekte projektovanja nastalih iz potreba okoline u konkretnom fizičkom i socijalnom kontekstu. Bavi se formiranjem urbanističke cjeline na planinskom području, ispitivanjem funkcija i njihovih odnosa, kao i relacijom između prirode i samih objekata. Programska kompleksnost je uslovljena savremenim parametrima u arhitekturi. Sprovedeno je pet studija slučaja u kojima se ispitivao odnos ovih parametara i kao rezultat, stvoreni su segmenti koncepta za projekat.*

Ključne reči: *Arhitektura, urbanističko projektovanje, turistički kompleks, stambeni kompleks.*

Abstract – *The project of the tourist-residential complex on Trebevic covers various aspects of designing arising from the needs of the environment in a specific physical and social context. It deals with the formation of an urban unit in a mountainous area, examining the functions and their relations, as well as the relationship between nature and the objects themselves. Functional complexity is conditioned by modern parameters in architecture. Five case studies were conducted in which the relationship of these parameters was examined and as a result, concept segments were created for the project.*

Keywords: *Architecture, urban project, tourist complex, residential complex.*

1. UVOD

Planina Trebević koja se nalazi iznad Sarajeva smatra se za jedan od simbola grada. Odatle se pruža najljepši pogled na sam centar grada i Sarajlije ga često nazivaju jednim od najljepših vrhova u Bosni i Hercegovini. Ipak, veliki potencijal koji ova planina ima nije iskorišćen zbog raznih okolnosti iz prošlosti.

Nerazvijenost turizma uopšte, a posebno u planinskim krajevima doveo je do toga da čak i nekadašnji značajniji centri danas propadaju. Jedan od takvih slučajeva je i ova planina.

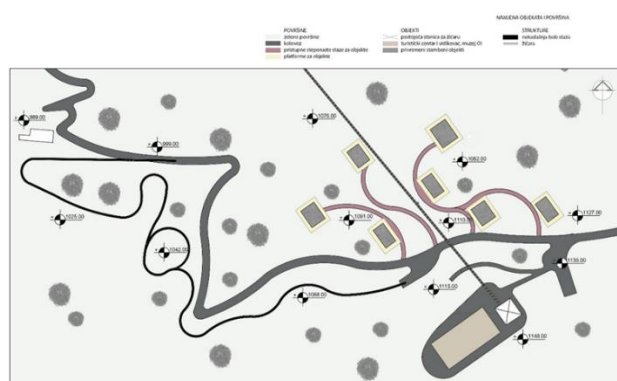
Trebević je najznačajniji po tome što je bio dio olimpijskog kompleksa 1984. godine kada su se Zimske olimpijske igre održavala baš u Sarajevu, odnosno na Jahorini i okolini. „Učestvovalo je 1272 sportista iz 49 zemalja učesnika koji su se takmičili u 6 zimskih sportova, a cio događaj je trajao od 8. do 19. februara” [2].

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Ivana Miškeljin, vanr. prof.

Nakon igara, kompleksi se gase i postaju napušteni, neiskorišćeni ogromni prostori, a tome su doprinjele i razne istorijske okolnosti koje su državu dovele u tešku situaciju.

Danas, usljed napora lokalnog stanovništva i pojedinih inicijativa umjetnika i različitih organizacija, olimpijsko naslijeđe postaje sve aktuelnije, a Trebević, kao i neki dijelovi Jahorine su tema rekonstrukcija, obnova i prenamjena kako bi se zadržalo sjećanje na taj veliki događaj, ali i kako bi se sami objekti i infrastruktura iskoristili, unaprijedila kultura, umjetnost i sport. „Mjerilo čovjeka – pravo na vidik, kult komšiluk itd. Stvaramo novu disciplinu koja treba da obuhvati pozitivne vrijednosti nasljeđa naše domaće arhitekture i urbanizma izgrađene najsavremenijim konstruktivnim dostignućima. Tu su radi o sintezi emotivnih faktora istoka i konstruktivnih sa Zapada” [1]. Upravo to je bila inspiracija za projekat na ovom prostoru. S obzirom na istoriju ovog prostora, njegov kulturni značaj, kao i potencijal potrebna su originalna urbanistička i arhitektonska rješenja koja bi oživjela sam duh Olimpijskih igara i otvorila neke nove poglede javnosti na različite sadržaje koji bi mogli da se integrišu u ovakvu cjelinu. Tome ide u prilog i razvoj grada Sarajeva. Na slici 1 prikazane su funkcije predviđene projektom na ovom prostoru.

Slika 1. *Namjena objekata i površina predviđenih projektom*

Ono što ovu planinu izdvaja u odnosu na ostale dijelove nekadašnjeg Olimpijskog sistema jeste bob staza koja i dalje postoji u svojoj izvornoj konstrukciji. To je jedina atrakcija koja i dalje privlače Sarajlije na ovaj vrh.

Danas bob stazu čini samo njeno betonsko korito, koje ne služi svojoj originalnoj svrsi. Međutim, turiste i dalje privlači ogoljena betonska konstrukcija koja je nekada bila centar sportskog svijeta, a danas je okružena šumama Trebevića. Ona se povremeno koriste za neke druge

sportove, a njeno uređenje bi ovom prostoru donijelo potpuno novi kvalitet.

2. ANALIZA PREDMETNOG PROSTORA I KARAKTERISTIKA TERENA

Brdovito područje je u Bosni Hercegovini oduvijek bilo gusto i dominantno, te je veliki broj ljudi živio i stvarao na takvom području. Zbog toga, razvijala se arhitektura specifična za takvu vrstu terena i stvarala svojevrsnu tiplololiju.

Tradicionalne metode građenja u ovim krajevima su se uvijek vezivale za stvaranje planinskih i brdskih tvorevina koje su se održavale do danas. S tim u vezi, danas smo svjedoci karakterističnog brdovitog sistema velikog broja arhitektonskog naslijeđa u krajevima kao što je ovaj. Ta tradicija se u modernoj arhitekturi koristi kao početna tačka za projektovanje savremenih arhitektonskih i umjetničkih djela koja će odgovarati samom mjestu na kome se stvaraju, odnosno poštuje se kontekst i tzv. duh mjesta (genius loci).

Vrhunac za grad Sarajevo u istorijskom smisluje bila organizacija Zimskih olimpijskih igara 1984. Tada su sve oči svijeta bile ponovo uprte u Sarajevo, ali ovog puta drugim povodom, u pitanju je bio sportski spektakl. To je značilo vraćanje grada na mapu svijeta, te konačni oporavak od svih teških vremena iz prošlosti. Ovaj događaj iz 1984. godine je imao veliki uticaj i na razvlog i stvaranje različitih arhitektonskih struktura na Jahorini, Trebeviću, Bjelašnici, Igmanu i okolnim planinskim područjima.

Na Trebeviću se izgradila 1570 metara duga bob staza sa pomoćnim objektima i infrastrukturom, kao i tuneli za održavanje ispod staze u gustom šumskom području, izgrađeni su putevi i staze koji su bili spona sa gradom.

Istraživanje tipologije planinske kuće

Ukoliko objekte dijelimo u odnosu na samu lokaciju, odnosno karakterističnosti njihovih pozicija u odnosu na prirodne elemente, kao posebna se izdvaja tipologija planinske kuće. Ovaj tip arhitekture je veoma zanimljiv zbog svojih elemenata koji u mnogome zavise od samog konteksta. Kuće ove tipologije su skoro uvijek na terenu manjeg ili većeg nagiba i zahtijevaju poseban tip konstrukcije cijelog objekta, a posebno krova, po čemu su prepoznatljive. Ono što najviše utiče na arhitekturalnost i formu ovih objekata su klimatski uslovi kojima se sam objekat mora prilagoditi.

Istraživanje tipologija turističkog i info centra

Usluge koje pružaju info centri imaju širok opseg, od promocije turizma, organizacije događaja do radnih prostora. S obzirom na kompleksnost same tipologije, nije moguće u potpunosti odrediti koje funkcije su obavezne u jednom info centru. To zavisi i od toga kakav je društveni kontekst unutar koga funkcioniše centar turizma, ali i od strukture i ciljeva institucije koja se bavi oragnizacijom događaja. Segment koji većina info centara ipak imaju su administrativni blokovi u kojima je potrebno obezbijediti funkcionalne radne prostore za osoblje i zaposlene u centru. Sve druge funkcije mogu biti privremene, promjenljive i fleksibilne u zavisnosti od toga o kojoj

vrsti turizma se radi. Ono što im je zajedničko je da, kao što naziv govori, obezbjede sve moguće informacije o turističkoj destinaciji na kojoj se nalazi i da za nju predstavljaju svojevrsnu početnu tačku i centar okupljanja i promocije turističkih mjesta i objekta.

3. STUDIJE SLUČAJA

Na osnovu sljedećih odrednica koncepta izabrane su paralele sa projektom Turističko-stambenog kompleksa na Trebeviću :

- Korišćenje olimpijskog naslijeđa,
- Odnos arhitekture prema terenu sa velikim nagibom,
- Grupna forma objekata iste tipologije,
- Program turističkog info centra,
- Odnos arhitekture i ekstremnih sportova.

Jedna od studija koja je najviše inspirisala stvarnaje koncepta za ovaj projekat je DH House biroa UZ architecture. Ovdje se radi o odnosu arhitekture prema terenu sa velikim nagibom. „*Korišćenje zadivljujućih pogleda na doline, čuvanje privatnosti s javnog puta i pažljiva orijentacija objekta, kao i odnos prema vlažnoj i toploj tajvanskoj klimi su postali glavni faktori ovog projekta*“ [3]. U pitanju je jednoporodični stambeni objekat sa ukupnom kvadraturom od 101 m² koji se nalazi na Tajvanu u brdovitom području. Teren na kome se nalazi je u nagibu, kamenit i nepristupačan. U neposrednoj okolini ovog objekta nema drugih struktura ovog tipa i namjene. Da bi se objekat integrisao u ovakav kontekst, bilo je potrebno intenzivno istraživanje terena, stvaranja različitih mogućnosti funkcionisanja i komunikacije sa brdovitim okruženjem, i ispitivanje klimatskih uslova podneblja na kome se gradi. DH kuća je, po riječima projektanata, stambeni objekat za penzionisani par koji se povukao u mirniji kraj gdje žele imati komforan i isplativ dom. Zato i ne čudi izbor lokacije za ove zahtjeve, u pitanju je poprilično idiličan predio sa dobrim klimatskim uslovima i pogledom na planinske masive. Oblikovanje je svedeno na kuću pravougaone osnove, sa dužom osom u pravcu sjever-jug, dvovodnim krovom i djelimično ugrađenim dijelovima konstrukcije u stijenu koja je u padu. Brdoviti teren na kome se nalazi sama parcela je između dvije doline, te je prostor u tom dijelu izuzetno strm. Na slici 2 se može vidjeti forma objekta.

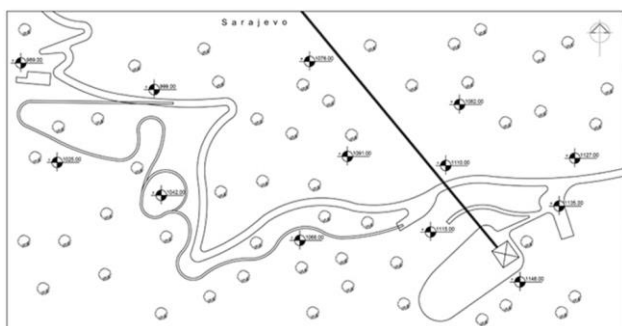
Slika 2. Forma objekta DH House

4. PROJEKAT TURISTIČKO-STAMBENOG KOMPLEKSA NA TREBEVIĆU

Da bi se pokrenuo razvoj Trebevića kao turističke destinacije, učvrstilo njegovo značajno mjesto u široj strukturi grada Sarajeva bili su potrebni različiti načini

promocije ovog kraja, vraćanje na staru urbanističku i društvenu razinu te građanska inicijativa. Na taj bi se način ponovo privukla pažnja javnosti na ovaj kraj i Trebević ponovo postaje interesantan za Sarajlije, ali i ostatak Bosne i Hercegovine. S tim u vezi, ovaj projekat je nastao u pravo vrijeme, kada se prostor ovakvog potencijala ponovo nalazi na radaru stručne javnosti.

Osim uređenja bob staze, ovaj prostor ima potrebu i za dodatnim sadržajima koji bi upotpunili kompleks. Navedeni muzej olimpijskih igara je jedan od takvih sadržaja i on se nalazi u isprojektovanom turističkom-info centru. Taj centar ima za cilj da ovakav tip strukture približi posjetiocima, bude jedan od pokretača turističke obnove same planine, a svojom arhitekturom upotpuni cijeli sistem objekata na ovom prostoru. Info centar u ovom obliku ne postoji ni na jednoj od bivših olimpijskih planina, te predstavlja novu tipologiju za ovaj kraj, posebno sa sadržajem kao što je muzej, zatim neophodna prodavnica planinarske opreme koja prati razvoj planinskih aktivnosti i na kraju, vidikovac na terasi prvog sprata objekta. Ovaj vidikovac se pojavio kao potreba turističke prirode. Blizina grada ovom objektu bi dala potencijalnu atraktivnost koja bi mogla da privuče ljude da svoje vrijeme provode ovdje, a postoji i mogućnost održavanja velikih događaja, koji takođe na Trebeviću dugo nisu viđeni.

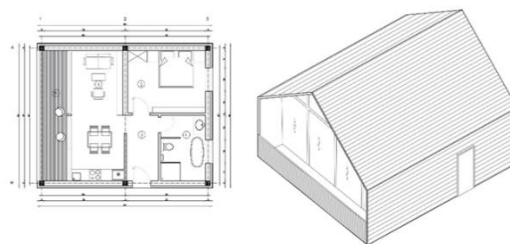
Slika 3. Uža situacija

Na Sl.3. možemo pogledati odnos prirodnog okruženja sa novom arhitekturom na predmetnoj lokaciji. Lokacija za projekat turističkog centra je planina Trebević, koja se nalazi iznad Sarajeva na 1130 m.n.v. U tom dijelu je pretežno gusto šumsko područje. Preovladava zimzelena vegetacija, a položaj padine je okrenut prema gradu, sjevernoj strani planine. Cijeli teren je u strmom nagibu većem od 15%. Do stanice za žičaru je moguće doći i automobilom, putem postojećeg kolovoza koji se nalazi na ovom nepristupačnom predjelu za saobraćaj, a postoje i neke manje improvizovane pješačke staze.

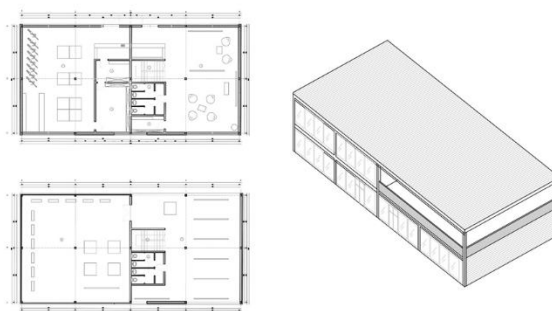
Problemi kojima se projekat bavi su se bazirali na 5 glavnih odrednica koncepta, koji su takođe pominjani kod studija slučaja. To su: očuvanje olimpijskog naslijeđa (uređenje bob staze), projektovanje turističkog i info centra, raspored smještajnih kapaciteta u kompleksu, odnos prema pokrenutom terenu i odnos arhitekture prema strukturi za ekstremni sport kao što je bob. Svi ovi segmenti su značajno uticali na sinteznu cjelinu projekta. U programskom smislu projektne cjelinu možemo podijeliti na 3 dijela. To su : bob staza koja je sačuvana unutar okvira kao turistička atrakcija, turistički i info

centar sa muzejskim prostorom i prodavnicom planinarske opreme i treća je stambeni blok. Balans između ovih funkcija je postignut njihovom prostornom diverzijom i međusobnom komunikacijom na parceli. Takođe, na ovom prostoru su preodređene i stalne i privremene funkcije, te je njihov odnos takođe bio ključan za proces razvijanja koncepta.

U 7 funkcionalnih i strukturalnih varijanti koje se pojavljuju unutar stambenog kompleksa, isprojektovani su apartmani privremenog karaktera. Svaka od ovih pojedinačnih struktura ima drugačije dimenzije, funkcionalni raspored i fasadne karakteristike, ali su u konceptualnom pogledu povezani i imaju isti arhitektonski kvalitet. Ove kuće su fizički odvojene, ali konceptualno predstavljaju zajedničku funkcionalnu cjelinu i jedan od tri segmenta ovog projekta. U pitanu je stambeni kompleks. Kada govorimo o turističkom info centru, on ima nešto drugačiju poziciju i ulogu u ovom arhitektonskom sistemu. Na slici 4 je predstavljen jedan od primjera planinskih kuća, a na slici 5 programska sturktura turističkom info centra.

Slika 4. Osnova i forma objekta 1 stambenog kaompleksa

Slika 5. Osnova i forma turističkog info centra

S obzirom na potrebe opslužujućih prostora za planinski turizam, ovdje su smješteni i takvi prostori. U prizemlju objekta nalazi se suštinska podjela na dva dijela. Jedan dio objekta je utilitarni centar planinarenja, odnosno prodavnica i rent shop za planinarsku opremu. Drugi dio je rezervisan za info centar. Na prvoj etaži je postavljen muzej Olimpijskih igara u skladu sa samom lokacijom i njenim značajem za ZOI u Sarajevu 1984. godine. Ovaj prostor je ostavljen kao slobodna površina na kojoj su

kombinovani vertikalni elementi za postere, kao i postolja za eksponate.

Iz muzeja je omogućen izlaz na veliku terasu koja simboličku ulogu vidikovca, ali i produžetak funkcije na spo-ljašnji prostor kada govorimo o muzejskom prostoru.

Slika 6. Bob staza na Trebeviću

Posljednja od tri funkcionalne cjeline jeste bob i sankaska staza na Trebeviću.

Betonsko korito svojom originalnom materijalizacijom, strukturom i putanjom se zadržava. Zbog uređenja, potrebni su još neki dodaci kako bi se struktura prilagodila novoj funkciji kompleksa. Ovdje se prije svega misli na dodatak protivklizne trim podloge koja bi se postavila sa zaštitnim slojevima na samu betonsku strukturu i na taj način spriječila neželjena proklizavanja na nekim mjestima.

Cilj zadržavanja i uređenja bob staze nije samo privlačenje turista i očuvanja sjećanja na ZOI, već i određena arhitekturnost u cijelom sklopu i njeni estetski efekti.

5. ZAKLJUČAK

Projekat Turističkog i stambenog kompleksa na Trebeviću je specifična arhitektonska tvorevina nastala na osnovu analiza programa i svih uslova okruženja u kojima se razvija. Sagledavanjem svih parametara koji utiču na kompleksni sistem funkcionalnih cijelina i njihove odnose, ovaj projekat je imao težnju da odgovori savremenim arhitektonskim jezikom na potrebe i konkretne zahtjeve lokacije i stvori jedinstvenu turističko –stambenu cijelinu. Egzakti problemi koji su doveli do potrebe za ovakvom strukturom u zajednici su uzeti u obzir pri svakom koraku u dizajniranju arhitekture i njenom konceptualnom razvoju kako bi doveli do njihovih rješenja.

Odnos sa okolinom, interakcija različitih sadržaja i mogućnost maksimalne korisnosti prostora u odnosu na kapacitete i arhitektonske odlike su osobine ovog projekta koje su ispoštovale sve kriterijume formiranja modernog sklopa postoje u okolini većih gradova od Sarajeva , sa razumijevanjem u kakvom društvenom kontekstu kompleks treba da djeluje.

Formiranje koncepta je bio najvažniji segment stvaranja ovog projekta i kao takav korak zahtijevao je istraživačke vještine, razmatranje raznih mogućnosti oblikovanja prostora, promišljeno slaganje sadržaja na specifičnoj lokaciji i pronalazak mjere u njihovom prekalapanju.

Koncept koji je formiran za ovaj projekat je stvorio jasan pravac u kome se projekat kretao do njegovog završetka upravo uzevši u obzir sve navedene parametre. Cilj koji je bio postavljen je ispunjen, oformljen je jedan turistički kompleks sa dinamičnim procesima i uključivanjem velikog broja faktora u njegovo funkcionisanje i eksploataciju, kao i čuvanje veoma važnog naslijeđa za okolinu u kojoj se nalazi i posticanjem razvoja nekih društvenih procesa.

Kompleksnost funkcija i odnosa u kompleksima ovog tipa čini ih tipologijom sa velikim izazovima u projektovanju i sve češćom pojavom u stručnoj praksi. Potreba za napretkom planinske arhitekture i dopunjavanju sadržaja na ovakvim prostorima je sve veća. Zbog toga se ovakvi centri sve češće grade.

U arhitektonskoj teoriji, ovakvi sklopovi dobijaju sve više značaja i stvara se potreba za njihovom dubokom analizom i kritikom kako bi se razvio sistem koji će u budućnosti biti osnova za projektovanje različitih arhitektonskih okvira na planinskim područjima.

Poseban akcenat stavljen je na istorijsku i društvenu komponentu projekta jer se nalazi na vrlo specifičnom mjestu. Na taj način se arhitektura uključuje u neke bitne socijalne teme i odgovara na njih u skladu sa svojim principima s ciljem da se prostor na kome se gradi što više razvije i napreduje, te da se na taj način postigne i fizička dinamika i podstiču pozitivne promjene u urbanim i ruralnim sredinama.

7. LITERATURA

- [1] Miljenko Jergović, „Sarajevo, plan grada“, Sarajevo, 2015.
- [2] Highlights of the games, Preuzeto sa <https://www.olympic.org/sarajevo-1984> ,2019.
- [3] Shuang H., DH House/UZ architecture. Preuzeto sa <https://www.archdaily.com/921302/dh-house-uz-architecture>, 2019.

Kratka biografija:

Aleksandra Rakić rođena je u Bijeljini 1995. god. Master rad odbranila je 2019. godine na Fakultetu tehničkih nauka iz oblasti: Arhitektura i urbanizam – Arhitektonsko projektovanje.